ქართველი და აზერბაიჯანელი ხალხების ერთობლივი ბრძოლის ისტორიიდან*

ამიერკავკასიის ქვეყნების ისტორია აღსავსეა უცხოელ დამპყრობელთა წინააღმდეგ გმირული ბრძოლის მაგალითებით. ქართველები, აზერბაიჯანელები და სომხები გაჭირვების ჟამს ხშირად მხარდამხარ გამოსულან საკუთარი თუ მეზობლის მიწა-წყლის დასაცავად და ერთად უბრძოლიათ მომხდური მტრის წინააღმდეგ.

წინამდებარე წერილში აღმოსავლური წყაროების მონაცემების საფუძველზე ყარა-ყოიუნლუს თურქმანთა ლაშქართან აზერბაიჯანელი და ქართველი ხალხების ბრძოლის ერთი ეპიზოდია მოთხრობილი.

*
* *

XIV საუკუნის უკანასკნელი ოცეული მახლობელი აღმოსავლეთისა და ამიერკავკასიის ქვეყნებში თემურ-ლენგის სისხლიანი ურდოების მრავალგზის შემოსევით აღინიშნა. მოკლე ხანში მტერმა რამდენიმეჯერ დალაშქრა დასახელებული ქვეყნები და ყველგან ნგრევა-განადგურება, შიში და ძრწოლა დათესა. ირანს თემური მოევლინა არა მარტო როგორც უცხოელი დამპყრობელი, არამედ როგორც პირსისხლიანი ჯალათი და სახალხო მოძრაობათა ჩამხშობი და ამავე დროს, როგორც მონღოლურ სახელმწიფოებრივ ტრადიციათა აღმდგენელი[1]. არანაკლები ზიანი მიაყენა თემურ-ლენგის ლაშქრობა-თარეშმა ამიერკავკასიის ქვეყნებს. ნ. ბერძენიშვილი აღნიშნავს, რომ „ყველაზე მძიმე საქართველოსათვის (ისევე როგორც მთელი კავკასიისათვის) თემურის ლაშქრობათა პოლიტიკური შედეგები იყო. სამასწლოვანი ბრძოლა „ველურ" მომთაბარეთა წინააღმდეგ ბოლოს და ბოლოს საქართველოს (კავკასიის) დამარცხებით დამთავრდა"[2].

---

* პირველად დაიბეჭდა 1964 წელს (თბილისის სახ. უნივერსიტეტის შრომები, ტ. [illegible], 1964, გვ. 377—383) ოდნავ შეცვლილი სათაურით.

1 Пигулевская Н. В., Якубовский А. Ю., Петрушевский И. П., Строева Л. В., Беленицкий А. М. История Ирана с древнейших времен до конца XVIII века, Л., 1958, с. 231.

2 ნ. ბერძენიშვილი. საქართველოს რუსეთთან შეერთების ისტორიული მნიშვნელობისათვის. — „მნათობი", 1954, № 6, გვ. 126.

9. რ. კიკნაძე

როგორც ცნობილია, ჯერ კიდევ 1393 წელს თემურ-ლენგმა თავის უფროს ვაჟს მირანშაჰს უბოძა „ჰულაგუ-ხანის ტახტი" და მისივე კუთვნილი ულუსი ირანში, რომელიც, შერეფ ად-დინ ალი იეზდის სიტყვით, მოიცავდა ტერიტორიას ბაქოს დერბენდიდან ბაღდადამდე და ჰამადანიდან რუმამდე[3]. (სინამდვილეში ილხანთა სახელმწიფო ირანში გაცილებით უფრო მეტ ფართობს მოიცავდა). მაგრამ მალე თემურმა ჩამოართვა მირანშაჰს[4] მიცემული ქვეყნები და ლაშქარი და მისსავე ვაჟს ომარ მირზას გადასცა[5]. მირანშაჰისათვის თემურს დაუტოვებია სამფლობელოდ არანი, მუღანი, სომხეთი და საქართველო[6].

თემურ-ლენგის სიკვდილის შემდეგ მის მიერ სახელდახელოდ შეკოწიწებული უზარმაზარი სახელმწიფოც სწრაფად დაიშალა. თემურიან უფლისწულთა შორის გაჩაღებულმა შინაომმა ბოლო მოუღო მათ ძლიერებას და ხელი შეუწყო დაპყრობილ ქვეყნებში განმათავისუფლებელი ბრძოლის გაჩაღებას. თემურის ურდოების თარეშმა და ქვეყნის გაპარტახებამ ვერ გატეხა ამიერკავკასიის ხალხთა მებრძოლი სული. მალე ისინი კვლავ მომძლავრდნენ სამხედრო თვალსაზრისით და აქტიური

---

3 შ ე რ ე ფ ა დ-დ ი ნ ა ლ ი. ზაფარ-ნამე, ტ. I, თეირანი, 1957, გვ. 557:

حضرت صاحب قران تختگاه آذربایجان و حکومت آن ممالک از دربند باکو تا بغداد، و از همدان تا روم، بامیرزاده میرانشاه تفویض فرموده بود

იხ. აგრეთვე, იქვე, გვ. 445: عاطفت پادشاهانه ممالک آذربایجان و ری و دربند باکو و شروانات و گیلانات باتوابع و مضافات تا روم نامزد امیرزاده میرانشاه فرمود

შდრ. ბ ე რ ი ე გ ნ ა ტ ა შ ვ ი ლ ი: „და მაშინ განუყო ძეთა თჳსთა თემნი და ქუეყანანი: რომელსამე მისცა ინდოეთი, რომელსამე ხორასანი და რომელსამე ადრაბაგანი" (ქართლის ცხოვრება, ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი ს მიერ, ტ. II, თბ., 1959, გვ. 339; იხ. აგრეთვე, გვ. 472).

4 მირანშაჰს შეშლილობის აშკარა ნიშნები გამოაჩნდა, რაც უაზრო სისასტიკეს და თავრიზის მთელი რიგი ნაგებობების დაქცევაში გამოიხატა (К л а в и х о. Дневник путешествия ко двору Тимура в Самарканд. 1403—1416, СПб., 1881, С. 170, П е т р у ш е в с к и й И. П. Государства Азербайджана в XV веке, Сборник статей по истории Азербайджана. I. Баку, 1949, с. 153).

5 შ ე რ ე ფ ა დ-დ ი ნ ა ლ ი, ზ ა ფ ა რ-ნ ა მ ე, II, გვ. 402—403.

6 მ ი რ ხ ო ნ დ ი. როუზათ ას-საფა, ბომბეი, 1261 (1845), ტ. VI, გვ. 239; Notices et extraits des Manuscripts de la Bibliothèque du roi et autres Bibliothèques, Publiés par l'Institut Royal de France, t. XIV, Paris, 1843, გვ. 52 (საქართველოს მოხსენიება მირანშაჰის სამფლობელოებში შეიძლება მხოლოდ მის [illegible] დამოკიდებულების ნიშნად, რადგან ქართული წყაროს ცნობით, სამფლობელოთა გაყოფის შემდეგ [illegible] ძეთა მისთა (თემურლენგისა, —) [illegible], რომელიც იყო [illegible] და [illegible]" —ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 339; იხ. აგრეთვე, გვ. 472).

პოლიტიკის გატარების გზასაც დაადგნენ. კერძოდ, საქართველომ, როგორც ჩანს, მალე უარყო თემურიანთა მიმართ ვასალური დამოკიდებულებაც და ამიერკავკასიიდან მათ გასადევნად აქტიური ღონისძიებებიც განახორციელა.

XV ს-ის ისტორიკოსი მირხონდი მოგვითხრობს, რომ 808/1405 წლის ზაფხულში, როცა დასავლეთ ირანის მბრძანებელი, თემურის შვილიშვილი ომარ მირზა ჰამადანში ქეიფსა და დროსტარებაში იყო, მას აცნობეს, ქართველებმა თავიანთი საზღვრები გადმოლახეს, ნახჭევანი და განჯა დაარბიეს, ხოლო მცხოვრებნი გაძარცვეს და დახოცეს[7]. (ჩვენი აზრით, აქ თემურიანთა რაზმების გაჟლეტა და მათი ალალის გაძარცვა უნდა იგულისხმებოდეს, რადგან სწორედ მათ ებრძოდნენ ამიერკავკასიის თავისუფლებისმოყვარე ხალხები). ბასთამ ჯაგირმა, რომელიც არდებილის გამგებელი იყო, არავითარი ზომა არ მიიღო ქართველების უკუსაქცევად და შირვანს შეაფარა თავი. ისტორიკოსის სიტყვით, ომარ მირზამ ყური არ ათხოვა ამირების რჩევას და ომარ თაბანი, თუქელ ბარლასი და სხვა სარდლები გაგზავნა ქართველთა წინააღმდეგ[8]. ცოტა ხნის შემდეგ ომარს ამბავი მოუვიდა, რომ მის მიერ გაგზავნილი ამირები ქართველებს დაემარცხებინათ, გაექციათ და მარანდამდე[9] გადაერეკათ[10].

მიუხედავად თემურიანთა ლაშქარზე ბრწყინვალე გამარჯვებისა, ქართველებს, როგორც ჩანს, მაინც დაუტოვებიათ განჯა და ნახჭევანი და თავის ქვეყანაში დაბრუნებულან. ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მალე განჯა და ყარაბაღის ნაწილი დაიკავა შირვანშაჰმა იბრაჰიმმა, რომელიც დამოუკიდებელი ფეოდალური სამფლობელოს მბრძანებელი იყო და მთელი აზერბაიჯანის გაერთიანებაზე ოცნებობდა[11]. აზერბაიჯანის ამირების ნაწილი იბრაჰიმს მიუვიდა. მასვე მიემხრო შაქის მმართველი სიდი აჰმედიც. მირხონდის სიტყვით, საქართველოს მეფემაც ელჩები

---

7 მირხონდი. VI, გვ. 240: درین اثنا خبر آمد که گرجیان پای جسارت از حد خود بیرون نهاده اند ونخجوان و گنجه غارتیده اند دست بخون و مال مردم دراز کرده اند.

8 იქვე.

9 მარანდი — ქალაქია ირანის აზერბაიჯანში, ურმიის ტბის მახლობლად.

10 მირხონდი. VI, გვ. 241: لشکر گرج بر عمریان و امرا میرزا عمر غالب آمدند و ایشانرا تا مرند راندند

11 [illegible]

ახლა და მორჩილება აღუთქვა შირვანშაჰს[12]. ჩვენი აზრით, ისტორ-
კოსის სიტყვები ამ შემთხვევაში ისე უნდა გავიგოთ, რომ საქართვე-
ლოს მეფე გიორგი VII, ერთი მხრივ, ცნობდა შირვანშაჰის უფლებას
მის მიერ ახლად დაკავებულ ტერიტორიაზე და პრეტენზიას არ აცხა-
დებდა მათზე მიუხედავად იმისა, რომ მცირე ხნის წინ თვითონ ეჭირა
განჯა და ნახჭევანი, ხოლო, მეორე მხრივ, იგი ერთგვარ სამოკავში-
რეო ხელშეკრულებას დებდა შირვანის მბრძანებელთან და დახმარე-
ბას აღუთქვამდა მას საჭიროების შემთხვევაში[13].

მალე ვითარება ირანსა და ამიერკავკასიაში კვლავ შეიცვალა. ეგ-
ვიპტიდან დაბრუნდნენ თემურის მიერ რამდენიმეჯერ დამარცხებული
და განდევნილი სულთანი აჰმედ ჯალაირი და მისი მოკავშირე, ყარა-
ყოიუნლუს თურქმანთა გაერთიანების მეთაური ყარა-იუსუფი, რომელ-
თაც გააჩაღეს ბრძოლა თემურის მემკვიდრეებთან. მირანშაჰი ამ ბრძო-
ლაში დაიღუპა (1408 წ.), მაგრამ მალე მოკავშირეთა შორისაც ჩინა
თავი წინააღმდეგობამ და შუღლმა, რომელმაც იმსხვერპლა აჰმედ ჯა-
ლაირი და 1410 წელს წარმოიქმნა ყარა-ყოიუნლუს აღუ შავბატკნიან
თურქმანთა სახელმწიფო. მისი მბრძანებელი ყარა-იუსუფი თვითონ
სამხრეთ აზერბაიჯანს განაგებდა, სხვა ოლქები[14] კი თავის ვაჟებს და-
ურიგა.

ყარა-იუსუფს შირვანზეც ეჭირა თვალი, სადაც იმ დროს კვლავ
შეიხ იბრაჰიმი მეფობდა. ყარა-ყოიუნლუს მბრძანებელმა რამდენიმე-
ჯერ მოსთხოვა კიდეც შირვანშაჰს დამორჩილება. თურქმანთა მხრით
დაპყრობის საშიშროების წინაშე დამდგარმა იბრაჰიმმა დახმარებისა-
თვის მიმართა თავის მოკავშირეებს — საქართველოს მეფესა და შა-
ქის მმართველს.

საქართველოს და აზერბაიჯანის ისტორიისადმი მიძღვნილ გამო-
კვლევებში სათანადო ადგილი აქვს დათმობილი ყარა-იუსუფის წინა-
აღმდეგ ამიერკავკასიის დამოუკიდებელი სამეფო-სამთავროების გა-
ერთიანებული ლაშქრის ბრძოლის ამბებს[15], მაგრამ, უნდა აღინიშნოს,

---

12 მირხონდი. VI, გვ. 242: ملک کرجستان نیز ایلچیان پیش خدمتش فرستاده دم از اطاعت و انقیاد زده

13 შდრ. Сборник статей по истории Азербайджана, I. გვ. 154, შენ. 9 (რედაქციის შენიშვნა); А л и-З а д е А. А. Социально-экономическая и политическая история Азербайджана XIII—XIV веков, Баку, 1957, с. 394.

14 ყარა-ყოიუნლუს სახელმწიფოს შემადგენლობაში შედიოდა აზერბაიჯანი მდ. მტკვრის სამხრეთით, სომხეთი, ქურთისტანი და [illegible] ერაყი.

15 ივ. ჯავახიშვილი. [illegible] IV [illegible] № 4—5, ტფილისი, 1923, გვ. 78; [illegible] 1940,

რომ ეს მოვლენა რამდენადმე ცალმხრივად, წყაროთა მხოლოდ ერთი რიგის მონაცემების გათვალისწინებით არის გაშუქებული[16]. ამავე დროს, არსებულ გამოკვლევებში არაფერია თქმული იმის შესახებ, თუ რატომ შეიწყალა ყარა-იუსუფმა დამარცხებული შირვანელები, მათ დასახმარებლად მისული ქართველები კი სასტიკად დასაჯა.

შავბატკნიან თურქმანებსა და შირვან-შაქ-საქართველოს გაერთიანებულ ლაშქარს შორის მომხდარი ბრძოლის შესახებ, გარდა მათეოს განძასარელისა, მეტნაკლებად ვრცელი ცნობები მოეპოვებათ აბდ არ-რეზაყ სამარყანდის, მირხონდს, ხონდემირს, იაჰია ყაზვინის, შერეფ-ხან ბითლისის, ჰასან რუმლუს, მუნეჯიმ-ბაშის.

815 წლის შა'ბანის თვის 12 რიცხვს (1412 წლის 17 ნოემბერს)[17] ყარა-იუსუფი თავრიზიდან დაიძრა და ყარაბაღს მივიდა. მან ელჩი გაუგზავნა შირვანშაჰს და კიდევ ერთხელ მოსთხოვა, უბრძოლველად დანებებოდა. შეიხ იბრაჰიმი, ქართველთა მეფე კონსტანტინე[18] და შაქის მმართველი სიდი აჰმედი გაერთიანდნენ და უარი შეუთვალეს ყარა-ყოიუნლუს მბრძანებელს დამორჩილებაზე[19].

ივ. ჯავახიშვილი, ნ. ბერძენიშვილი, ს. ჯანაშია. საქართველოს ისტორია, თბ., 1943, გვ. 248; ვ. კოპალიანი. ამიერკავკასიის ხალხთა ურთიერთობის წარსულიდან, თბ., 1962, გვ. 226; Петрушевский И. П. Великий патриот ширваншах Ибрагим, Баку, 1942, с. 33—36; Петрушевский И. П. Государства Азербайджана в XV в., с. 160—164; История Азербайджана, I, Баку, 1958, с. 203--204: Ибрагимов Дж. Феодальные государства на территории Азербайджана XV века, Баку, 1962, с. 29.

16 კერძოდ, ქართულ ისტორიოგრაფიაში ნაკლებად არის გამოყენებული აღმოსავლური წყაროების ცნობები. „ქართველი ერის ისტორიის" მეოთხე წიგნში ივ. ჯავახიშვილს აღნიშნული აქვს: „1411 წ. კონსტანტინე მეფისა და ლაშქრის ყარა-იუსუფის ხელში ტყვედ ჩავარდნა და გამარჯვებული მტრისაგან მათი დახოცვა" (ივ. ჯავახიშვილი. დასახ. ნაშრ., გვ. 78). სავარაუდებელია, რომ ეს ცნობა ავტორს რომელიმე აღმოსავლური, კერძოდ, სპარსული, წყაროდან ჰქონდეს ამოღებული, რადგან ქართულ წყაროში მხოლოდ ის არის აღნიშნული, რომ „დაჯდა მეფედ ძე ბაგრატისა კონსტანტინე, და იმეფა შვდ წელს და მოკლეს ჩალადას" (ქართლის ცხოვრება, II, გვ. 472). სამწუხაროდ, არც აქ და არც საქართველოს ისტორიის სასკოლო სახელმძღვანელოში, რომელიც 1943 წ. გამოიცა, ივ. ჯავახიშვილს დასახელებული არა აქვს მის მიერ გამოყენებული სპარსული წყარო.

17 აბდ არ-რეზაყ სამარყანდი, მათლა'ას-სა'დეინ ვა მაჯმა' ალ-ბაჰრეინ, ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნაწერი, ახალი სპარსული სერია, № 88, ფ. 204 ბ; მ. შაფის გამოც., ტ. 1, ლაჰორი, 1360(1941), გვ. 242; Notices et extraits... XIV, გვ. 235.

18 მუნეჯიმ-ბაში შეცდომით კონსტანტინეს ნაცვლად ალექსანდრე ბაგრატ[ის ძეს ასახელებს (Minorsky V. A History of Sharvan and Darband, Cambridge, 1958, გვ. 131).

19 იხ. შერეფ-ხან ბითლისი. შერეფ-ნამე, ტ. II, სპბ., 1862, გვ. 79.

მოკავშირეთა ლაშქარი მტკვარს მიადგა და მდინარის მარცხენა ნაპირზე დაბანაკდა. ლაშქრის რაოდენობის შესახებ წყაროებში არ მოიპოვება ზუსტი ცნობა. ვიცით მხოლოდ, რომ კონსტანტინეს ორი ათასი რჩეული ქართველი მხედარი ჰყოლია თან[20]. თვითონ შირვანშაჰს, რა თქმა უნდა, გაცილებით მეტი უნდა ჰყოლოდა, რადგან ომს ის აწარმოებდა, ქართველები კი საშველად იყვნენ მისული. მართლაც, ჰასან რუმლუ აღნიშნავს, შეიხ იბრაჰიმმა დიდი სპა და ურიცხვი ჯარი შემოიკრიბა, საქართველოს მეფე კონსტანტინესა და შაქის მმართველთან ერთად ყარა-იუსუფის წინააღმდეგობის სარტყელი შემოიკრა წელზე და საბრძოლველად დაიძრა[21].

მაგრამ ყარა-იუსუფს იბრაჰიმზე გაცილებით უფრო მეტი მეომარი ჰყავდა. საქმე ის არის, რომ სოიურღალების დარიგებით მან თითქმის მთლიანად გადაიბირა სამხრეთ აზერბაიჯანის მომთარაბე არისტოკრატია; ფეოდალური ლაშქარი კი სწორედ მათი რაზმებისაგან შედგებოდა. ამიტომ, მიუხედავად იმისა, რომ ხალხის ფართო მასები შირვანშაჰს უჭერდნენ მხარს, რიცხობრივი უპირატესობა ბრძოლის ველზე მაინც ყარა-იუსუფის მხარეზე იყო[22].

ყარა-იუსუფის ლაშქარი მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე დადგა მოწინააღმდეგის პირისპირ. ერთ ღამეს ყარა-იუსუფის ამირებმა თავიანთი რაზმებით მტკვარი[23] გადალახეს და მძინარე ბანაკში შეიჭრნენ. მირხონდის სიტყვით, შირვანელები გაიქცნენ და მხოლოდ ქართველებმა გაუწიეს მტერს მედგარი წინააღმდეგობა. ყარა-იუსუფმა რომ ეს დაინახა, თვითონაც თავს დაესხა თავგანწირულად მებრძოლ ქართველ მეომრებს. ამ უკანასკნელთაც მედგრად შეუტიეს და შუაში მოიქციეს ყარა-ყოიუნლუს მბრძანებელი, მაგრამ ძალები მეტად არათანაბარი იყო და ქართველები იძლივნენ[24].

მეორე სპარსულენოვანი ისტორიკოსი ჰასან რუმლუც აღნიშნავს, შირვანშაჰმა იბრაჰიმმა რომ ყარა-იუსუფის ძლევამოსილი ლაშქარი იხილა, თავისი მოუფიქრებელი საქციელი ინანა, ქართველები კი კონს-

---

20 მირხონდი. VI, გვ. 295; ხონდემირი. ჰაბიბ ას-სიარ, თეირანი, 1957, ტ. III, გვ. 603.

21 ჰასან რუმლუ. აჰსან ათ-თავარიხ, ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნაწერი, დორნის კატალოგი, № 287, ფ. 18 ბ.

22 Петрушевский И. П. Государства Азербайджана в XV в., с. 160.

23 აბდ არ-რაზაყ სამარყანდი მდ. არაქსს ასახელებს (დასახ. ხელნაწერი, ფ. 204 ბ, დასახ. გამოც., I, გვ. 242; Notices et extraits... XIV, გვ. 235).

24 მირხონდი. VI, გვ. 295.

ტანტიხეს მეთაურობით ბრძოლის ველზე გამოვიდნენ და მტერს შეებნენო[25].

გამარჯვება ყარა-იუსუფს დარჩა. ბრძოლაში ბევრი ქართველი მეომარი მოიკლა. შირვანშაჰი თავისი ძმითა და ვაჟიშვილებით, შაქის მმართველი სიდი აჰმედი და მრავალი აზერბაიჯანელი მოლაშქრე ტყვედ ჩაცვივდნენ. მეფე კონსტანტინეც თურქმანებს ჩაუვარდა ხელში ცოცხლად დარჩენილ ქართველებთან ერთად[26].

მირხონდი აღნიშნავს, რაკი შირვანის ლაშქარმა ამ ბრძოლაში წინააღმდეგობა არ გასწია, ყარა-იუსუფმა ბრძანა, შირვანელ მეომართათვის არაფერი ევნოთ; ტყვედ ჩაცვენილი ქართველები კი ერთიანად გაჟლიტეს[27]. კონსტანტინე სხვა დიდებულ ტყვეებთან ერთად ყარა-იუსუფის მეჯლისში მიიყვანეს და, რადგან სახეზე ურჩობა შეამჩნიეს, ყარა-იუსუფმა და მისმა ვაჟმა ფირ ბუდაყმა საკუთარი ხელით აკუწეს იგი[28]. აბდ არ-რეზაყ სამარყანდის ცნობით, კონსტანტინესთან ერთად თურქმანებს დაუხოციათ მისი ძმებიც და სამასი ქართველი აზნაური[29]. ეს ბრძოლა მოხდა 1412 წლის ნოემბრის თვის მეორე ნახევარში[30].

---

25 ჰ ა ს ა ნ რ უ მ ლ უ. დასახ. ხელნაწერი, ფ. 19ა.

26 ა ბ დ ა რ-რ ე ზ ა ყ ს ა მ ა რ ყ ა ნ დ ი. დასახ. ხელნაწერი, ფ. 204 ბ; დასახ. გამოც. გვ. 242; მ ი რ ხ ო ნ დ ი. VI, გვ. 295; ხ ო ნ დ ე მ ი რ ი. III, გვ. 604; ი ა ჰ ი ა ყ ა ზ ვ ი ნ ი.. ლობ ათ-თავარიხ, ლენინგრადის საჯარო ბიბლიოთეკის ხელნაწერი, ახალი სპარსული სერია, № 239, ფ. 163ა; ჰ ა ს ა ნ რ უ მ ლ უ, დასახ. ხელნაწერი, ფ. 19ა; მ უ ნ ე ჯ ი მ-ბ ა შ ი, დასახ. გამოც., გვ. 131.

27 მ ი რ ხ ო ნ დ ი. VI, გვ. 295; ჰასან რუმლუც მოგვითხრობს, რაკი შირვანელები სუსტად იბრძოდნენ, მათ არაფერი ავნო ყარა-იუსუფმა, დატყვევებული ქართველები კი დახოცესო (დასახ. ხელნაწერი, ფ. 19ა).

28 მ ი რ ხ ო ნ დ ი. VI, გვ. 295; შესაძლებელია ამავე წყაროს ემყარებოდა ივ. ჯავახიშვილი, როცა წერდა: „ქართველები თავგანწირვით იბრძოდნენ, მაგრამ გამარჯვება მაინც თურქმანებს დარჩათ, რომელთაც თვით კონსტანტინე მეფე და ქართველი გამოჩენილი სარდლები ტყვედ იგდეს ხელში. ტყვეობაშიც მათ თავი ღირსებით ეჭირათ და ამით განრისხებულმა თურქმანების მეთაურმა საქართველოს მეფე თავისი ხელით მოჰკლა, ხოლო ქართველი სარდლები თავის მახლობლებს დაახოცინა" (ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ნ. ბ ე რ ძ ე ნ ი შ ვ ი ლ ი, ს. ჯ ა ნ ა შ ი ა. საქართველოს ისტორია, გვ. 248).

29 ა ბ დ ა რ-რ ე ზ ა ყ ს ა მ ა რ ყ ა ნ დ ი. დასახ. გამოც., გვ. 242; ჩვენს მიერ გამოყენებულ ხელნაწერსა და ფრანგულ თარგმანში კონსტანტინეს ერთი ძმა იხსენიება მოკლულად (დასახ. ხელნაწერი, ფ. 204 ბ; Notices et extraits... XIV გვ. 235). ეს ცნობა მოეპოვება შერეფ-ხანსაც (შერეფ-ნამე, II, გვ. 73)

30 ივ. ჯავახიშვილს კონსტანტინეს დაღუპვის თარიღად მიაჩნია 1411 წ., ალექსანდრე I კი, მისი აზრით, 1412 წ. თებერვალ-მარტში უნდა გამეფებულიყო (ივ. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი, ქართველი ერის ისტორია, IV, დასახ. გამოც., გვ. 66, 78). ს. კაკაბაძის გამოანგარიშებით, კონსტანტინე 1412 წ. მომკვდარა, ხოლო ალექსანდრე 1412 წ. სექტემბერში ასულა ტახტზე (ს. კ ა კ ა ბ ა ძ ე. გენეალოგია დიდის ალექსანდრე-

გამარჯვებულმა ყარა-იუსუფმა დაარბია შირვანი და დიდი ნადავლით დატვირთული დაბრუნდა თავრიზში[31].

შავბატკნიან თურქმანთა წინააღმდეგ აზერბაიჯანელებისა და ქართველთა ბრძოლა ერთ-ერთი საინტერესო ფურცელია ამიერკავკასიის ხალხთა ერთობლივი ბრძოლის ისტორიისა.

ИЗ ИСТОРИИ СОВМЕСТНОЙ БОРЬБЫ ГРУЗИНСКОГО И АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО НАРОДОВ

Резюме

В статье изучены сведения восточных авторов XV—XVIII веков (Абд ар-Реззака Самарканди, Мирхонда, Хондемира, Яхья Казвини, Хасана Румлу, Шереф-хана Бидлиси, Мунадджима-баши), касающиеся одного эпизода совместной борьбы азербайджанского и грузинского народов против туркменов Кара-Койунлу во главе с Кара-Юсуфом (в ноябре 1412 г.).

რე მეფისა, ტფილისი, 1913; ს. კაკაბაძე. დიდის ალექსანდრეს გამეფების თარიღი ტფილისი, 1913).

აღმოსავლური წყაროები, როგორც ვნახეთ, ყარა-იუსუფის ბრძოლას იბრაჰიმთან 815 (1412 წ. 13. IV—1413 წ. 2. IV) წლით ათარიღებენ (ჰასან რუმლუს გამოკლებით, რომელიც 817 წ. ამბებში მოგვითხრობს ამ ბრძოლის შესახებ), ხოლო აბდ არ-რეზაყ სამარყანდის ყარა-იუსუფის გალაშქრების დღეც აქვს დასახელებული: 815 წლის შაჰბანის 12.

31 როგორც აღვნიშნეთ, ყარა-იუსუფმა რიგითი შირვანელი მეომრები გაათავისუფლა, შირვანშაჰი და სხვა დიდებული ტყვეები კი თავრიზს წაიყვანა ბორკილდადებული. რამდენიმე ხნის შემდეგ მან დიდი გამოსასყიდის გადახდით გაათავისუფლა იბრაჰიმი, მისი ძმა შეიხ ბაჰლული და სხვა ტყვეები (მირხონდი, VI, გვ. 295—296; ხონდემირი, III, გვ. 604; იაჰია ყაზვინი. დასახ. ხელნაწერი, ფ. 163a; ჰასან რუმლუ. დასახ. ხელნაწერი, ფ. 19 ბ; მუნეჯიმ-ბაში, დასახ. გამოც., გვ. 131; იხ. აგრეთვე, Петрушевский И. П. Великий патриот ширваншах Ибрагим. с. 35—36; Петрушевский И. П. Государства Азербайджана в XV в., с. 161).